

■ Ιστορικός

άτλαντας

CENTENNIA

■ ΒΙΒΛΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΘΗΤΗ

CENTENNIA®

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΑΤΛΑΝΤΑΣ CENTENNIA

BIBLIO ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΘΗΤΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΤΛΑΝΤΑ CENTENNIA

Συγγραφή:

Γεωργανόπουλος Ευριπίδης, Συντονιστής συγγραφικής ομάδας και επιστημονικός υπεύθυνος. Υποψ.Διδάκτορας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Φιλολόγος Δ.Ε.

Παπάζογλου Αγγελική, Υποψ.Διδάκτορας Βυζαντινής Ιστορίας, Φιλολόγος Δ.Ε.
Σπυροπούλου Αδαμαντία, Ιστορικός, Φιλολόγος Δ.Ε.

Φιλολογική επιμέλεια:

Δήμητρα Μπεχλιβάνη Σαββοπούλου, Φιλολόγος

Επίβλεψη στο πλαίσιο του Π.Ι.

Γιαννακόπουλος Δημήτριος, Πάρεδρος ε.θ.Επιμόρφωσης - Αξιολόγησης Π.Ι.

Επίβλεψη στο πλαίσιο του Ε.Α. Ι.Τ.Υ.

Πανόπουλος Γεώργιος, Νίκη Σπυριούνη

Ανάδοχος: **MLS Πληροφορική Α.Ε.**

Παναγιώτης Χριστοδουλίδης, Ηλίας Σαββόπουλος

Η Α.Παπάζογλου έγραψε τις ενότητες 1-10 για τη Β' Γυμνασίου και 1-4 για τη Β' Λυκείου, καθώς και τις προσθήκες και διορθώσεις στα εκείμενα της περιόδου 1000 - 1453 για την ελληνική έκδοση του λογισμικού.

Η Α.Σπυροπούλου έγραψε τις ενότητες 1-6 για την Γ' Γυμνασίου και 5-10 για τη Β' Λυκείου, καθώς και τις προσθήκες και διορθώσεις στα κείμενα της περιόδου 1453-1830 για την ελληνική έκδοση του λογισμικού.

Ο Ε. Γεωργανόπουλος έγραψε τις ενότητες 7-10 για την Γ' Γυμνασίου και 1-10 για τη Γ' Λυκείου, καθώς και τις προσθήκες και διορθώσεις στα κείμενα της περιόδου 1830-1997, στις επικεφαλίδες και στις ερωτήσεις «πού», «ποιος», «πότε». Ακόμη σχεδίασε τους χάρτες ελληνικού ενδιαφέροντος του λογισμικού της περιόδου 1821-1829 για την Ελληνική Επανάσταση.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χρησιμότητα των νέων τεχνολογιών ως βοηθητικών εργαλείων στην εκπαίδευση είναι ήδη κοινή διαπίστωση. Η γενίκευσή της και η επέκτασή της και στα λεγόμενα «θεωρητικά» μαθήματα είναι ένα από τα βήματα που επιχειρείται με το παρόν λογισμικό.

Στον Ιστορικό Άτλαντα Centennia παρουσιάζεται κυρίως η ιστορία της Ευρώπης και δευτερευόντως της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής από το 1000 μ.Χ. έως το 1997 μ.Χ. μέσα από πληθώρα χαρτών. Η παρουσίαση της τόσο σημαντικής δεύτερης χιλιετίας δεν περιορίζεται μόνο στην εμφάνιση των χαρτών αλλά προχωρεί και στην παροχή πληροφοριών για πρόσωπα, γεγονότα και περιοχές, συνοπτικών βέβαια και επιγραμματικών σ' ένα βαθμό. Περισσότερες λεπτομέρειες όμως για τον τρόπο λειτουργίας και χρήσης του λογισμικού και τις πολύπλευρες δυνατότητες που έχει μπορούν να βρουν οι μαθητές στο Εγχειρίδιο Χρήσης που συνοδεύει το πρόγραμμα.

Πρέπει να τονίσουμε πως το πρόγραμμα αυτό και οι δραστηριότητες που το συνοδεύουν συμπληρώνουν με ένα νέο τρόπο το μάθημα της Ιστορίας. Κύριος στόχος τους είναι η ενίσχυση του ενδιαφέροντος του μαθητή για την ιστορία μέσα από την οπτικοποίηση και συγκεκριμενοποίηση των εδαφικών διαφοροποιήσεων που συντελέστηκαν στην Ευρώπη στη διάρκεια της χιλιετίας αυτής. Η οπτική αυτή συγκεκριμενοποίηση ελπίζουμε ότι θα συμβάλλει με τη σειρά της στην κατανόηση των γεωπολιτικών αλλαγών, των αιτιών ακμής και παρακμής αυτοκρατοριών και κρατών και των ιστορικών εξελίξεων γενικότερα. Παράλληλα θα κάνει εναργέστερη την παρουσία και πορεία των διαφόρων εθνών στο γεωγραφικό χώρο της Ευρώπης. Ταυτόχρονα, όμως, με τη μελέτη των επιμέρους γεωγραφικών περιοχών και των εδαφικών αλλαγών που συντελούνται σ' αυτές κατά τη διάρκεια της ιστορίας είναι απαραίτητο οι μαθητές να αναζητούν πληροφορίες μέσω του λογισμικού. Τις πληροφορίες αυτές μπορούν να τις συγκρίνουν, να τις συνδυάζουν και να προβαίνουν σε σύνδεση και συσχέτιση γεγονότων, χρονολογιών και ιστορικών περιόδων είτε αυτόνομα είτε αναφορικά με τους χάρτες.

Εξάλλου το πρόγραμμα και οι δραστηριότητες δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να μελετήσουν συνολικά και να συνειδητοποιήσουν ζητήματα και παραμέτρους

της ελληνικής αλλά και ευρωπαϊκής ιστορίας που συνήθως αντιπαρερχόμαστε. Σίγουρα μέσα στην πληθώρα πληροφοριών, ζητήματα και παράμετροι που είναι σημαντικοί και καίριοι για την κατανόηση της σημερινής ελληνικής και ευρωπαϊκής πραγματικότητας χάνονται. Αποτελεί λοιπόν βασικό στόχο των δραστηριοτήτων του προγράμματος να αναδείξουν τη συσχέτιση σημερινών εξελίξεων με ανάλογες του παρελθόντος και, κυρίως, να καταδείξουν την άμεση και καίρια εξάρτηση του σημερινού ιστορικού γίνεσθαι από τις ιστορικές εξελίξεις του παρελθόντος. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο ο μαθητής θα πρέπει να χρησιμοποιήσει τα στοιχεία που του παρέχονται από το πρόγραμμα και, σε συνδυασμό με τις πληροφορίες που του παρέχει το σχολικό εγχειρίδιο, να επιχειρήσει να προχωρήσει με επιχειρήματα σε ερμηνεία και σχολιασμό των ιστορικών γεγονότων και εξελίξεων, ανάλογα πάντοτε με την τάξη στην οποία βρίσκεται.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει μία απαραίτητη επισήμανση. Το πληροφοριακό υλικό, κυρίως του χάρτη και δευτερευόντως των δραστηριοτήτων, που παρέχεται από το πρόγραμμα είναι πολύ μεγαλύτερο από την καθορισμένη διδακτέα ύλη για το Γυμνάσιο και το Λύκειο. Ένα μέρος του, της ευρωπαϊκής ιστορίας κυρίως, θα πρέπει να λειτουργήσει συμπληρωματικά στις ιστορικές γνώσεις των μαθητών.

Ευχόμαστε, λοιπόν, και ελπίζουμε η χρήση των νέων τεχνολογιών να βρει τη θέση της και στο μάθημα της ιστορίας και να βοηθήσει τους μαθητές στην κατανόησή της και στην ενίσχυση της ιστορικής τους συνείδησης. Αν το πρόγραμμα αυτό αξιοποιηθεί με τον κατάλληλο τρόπο, πιστεύουμε ότι θα συμβάλλει, όσο του επιτρέπει ο ρόλος του, στην πρόσκτηση εκ μέρους των μαθητών μίας συνολικότερης, ευρύτερης, πληρέστερης και πιο συγκεκριμένης εικόνας της ελληνικής και ευρωπαϊκής ιστορίας.

Η συγγραφική ομάδα

1

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΟ ΤΟ 1000 ΕΩΣ ΤΟ 1204

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 110 λεπτά

Το 1056 τελειώνει η «ένδοξη» εποχή της Μακεδονικής Δυναστείας. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία με το Βασίλειο Β' (976-1025) έφτασε στο απόγειο της δύναμής της.

α) Να παρατηρήσεις προσεκτικά στο χάρτη την έκταση της βυζαντινής κυριαρχίας την εποχή του θανάτου του Βασιλείου Β' (1025) και να τη συγκρίνεις με εκείνη του τέλους της Μακεδονικής δυναστείας (1056). Τι παρατηρείς;

β) Να κάνεις μια γρήγορη ανίχνευση του κειμένου και να επισημάνεις τις αναφορές στους εξωτερικούς κινδύνους που απειλούν το Βυζάντιο από το θάνατο του Βασιλείου Β' έως το 1056, και τις εδαφικές διαφοροποιήσεις που σημειώνονται την εποχή αυτή στο χώρο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 21 ώρα

1. Από τον 11ο αιώνα εμφανίζονται τα πρώτα εμπορικά αστικά κέντρα στην ιταλική χερσόνησο, τα οποία ασκούν το εμπόριο σε συνθήκες που πλησιάζουν την ουσιαστική ανεξαρτησία. Ποια είναι αυτά; Να επισημάνεις τη θέση τους στο χάρτη.

.....

.....

.....

*

2. Να ελέγξεις το περιεχόμενο των παρακάτω απόψεων και να βάλεις σε κύκλο τα γράμματα που αντιστοιχούν σε σωστές προτάσεις σε σχέση με τα δεδομένα που δηλώνονται στην αρχή με έντονους κάθε φορά χαρακτήρες:

A. Εξασθένηση βυζαντινού αμυντικού συστήματος

α) Ευθύνεται η κατάργηση του «αλληλεγγύου» από το Ρωμανό Γ' Αργυρό (1028-1034), γεγονός το οποίο οδήγησε σταδιακά τη μεσαία τάξη των μικρών ελεύθερων καλλιεργητών σε μαρασμό.

β) Ευθύνεται η «εξουσσία», δηλαδή η φορολογική απαλλαγή των δυνατών, μέτρο το οποίο θέσπισε ο Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος (1042-1055).

γ) Ευθύνεται η δυνατότητα εξαγοράς της θητείας και η αύξηση του αριθμού των μισθοφόρων, μέτρα τα οποία εφαρμόστηκαν ήδη από την εποχή της Μακεδονικής Δυναστείας.

δ) Ευθύνεται η σταδιακή απορρόφηση της μικρής ιδιοκτησίας από τους «δυνατούς» μετά το 1025 και η καταστροφή των αγροτών, που ήταν η βάση του στρατού και του κράτους. Αυτό οδήγησε σε απογύμνωση των ανατολικών συνόρων.

*

B. Σχίσμα Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας

α) Στις συζητήσεις μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας, που οδήγησαν στο οριστικό σχίσμα των δύο Εκκλησιών, πρωταγωνίστησαν ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μιχαήλ Κηρουλάριος και ο Πάπας της Ρώμης Ιννοκέντιος Γ'.

β) Το οριστικό σχίσμα των δύο Εκκλησιών επήλθε σε Σύνοδο που συνήλθε στην Κωνσταντινούπολη στις 24-7-1054 και αφόρισε τους παπικούς εκπροσώπους.

γ) Οι διαφορές που οδήγησαν στο σχίσμα αφορούσαν κυρίως στη νηστεία του Σαββάτου και στην αγαμία του κλήρου.

δ) Συνέπεια του σχίσματος ήταν η δημιουργία κλίματος αντιπαλότητας μεταξύ Ανατολής και Δύσης και η απομόνωση του Βυζαντίου από πιθανή δυτική βοήθεια για την αντιμετώπιση μελλοντικών εχθρικών εισβολών.

*

Γ. Ιταλικές Δημοκρατίες

α) Ο Βασίλειος Β' ήταν ο πρώτος αυτοκράτορας που παραχώρησε τελωνειακές διευκολύνσεις στη Βενετία. έκτοτε η Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου εξελίχθηκε σε σημαντική εμπορική δύναμη. Το 1076 η Βενετία επέκτεινε την κυριαρχία της κατά μήκος των Δαλματικών ακτών.

β) Τόσο είχε αναπτυχθεί η εμπορική δύναμη της Βενετίας, που ο Αλέξιος Α' Κομνηνός (1081-1118) αναγκάστηκε να ανακαλέσει όλα τα προνόμια που της είχε παραχωρήσει. το ίδιο έκανε και με τις πόλεις Πίζα και Γένουα.

γ) Το 1141 πολλές πόλεις της Ιταλίας, όπως η Μπολόνια, η Σιένα, η Λούκα, η Βερόνα, το Άστι, αυτονομούνται - εντός των ορίων της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας - με την υιοθέτηση δημοκρατικών μορφών διακυβέρνησης.

δ) Το 1177 στο Συνέδριο της Βενετίας συμφιλιώθηκαν ο Πάπας, ο Γερμανός αυτοκράτορας και οι ιταλικές πόλεις και αναγνωρίσθηκε η ανεξαρτησία των ιταλικών πόλεων.

Δ. Σελτζούκοι Τούρκοι

α) Το 1071 οι Σελτζούκοι Τούρκοι καταλαμβάνουν την Ιερουσαλήμ, διώκουν τους ντόπιους Χριστιανούς και απαγορεύουν τα προσκυνήματα των Ευρωπαίων στην ιερή πόλη.

β) Το 1071 οι Σελτζούκοι Τούρκοι με αρχηγό τον Αλπ Αρσλάν σε μια κρίσιμη αναμέτρηση στο Ματζικέρτ νίκησαν τα μισθοφορικά στρατεύματα του Ρωμανού Δ' Διογένη που είχαν εκστρατεύσει εναντίον τους.

γ) Τα αποτελέσματα της παραμέλησης του ντόπιου βυζαντινού στρατού και της συνακόλουθης εξασθένησης της άμυνας των ανατολικών συνόρων μετά το θάνατο του Βασιλείου Β' γίνονται ολοφάνερα όταν οι Τούρκοι, μετά το 1071, αρχίζουν ανενόχλητοι να επιδράμουν και να εγκαθίστανται στη Μικρά Ασία.

δ) Μετά το 1092 η δύναμη των Σελτζούκων φθάνει στο απόγειό της. Το 1179 μάλιστα, για να κάνουν πιο αποτελεσματική τη διοίκηση της τεράστιας αυτοκρατορίας τους, τη χώρισαν σε σουλτανάτα και εμιράτα. Ένα από αυτά ήταν το «Σουλτανάτο των Ρουμ» ή «των Ρωμιών».

Ε. Νορμανδοί

α) Το 1057 οι Νορμανδοί της Ιταλίας με αρχηγό το Γουλιέλμο τον Κατακτητή εισχωρούν στη ελληνοκρατούμενη Καλαβρία, ενώ το 1061 εισέρχονται στη Σικελία.

β) Το 1071 οι Νορμανδοί, με την κατάληψη της Βάρης στη νότια Ιταλία, ολοκληρώνουν την κατάκτηση των βυζαντινών κτήσεων στην Ιταλία και το 1072 ιδρύουν το Νορμανδικό Κράτος με έδρα το Παλέρμο.

γ) Το 1147 οι Νορμανδοί βρίσκουν ευκαιρία, λόγω των σταυροφοριών, και εισβάλουν στον ελλαδικό χώρο προκαλώντας μεγάλες καταστροφές στην Κέρκυρα, τη Θήβα, την Κόρινθο.

δ) Το 1185 οι Νορμανδοί της Ιταλίας μετά την κατάληψη του Δυρραχίου και την άλωση της Θεσσαλονίκης πολιορκούν την Κωνσταντινούπολη.

Στ. Νοτιοσλαβικές φυλές

α) Η πρώτη σημαντική απώλεια του Βυζαντίου μετά το θάνατο του Βασιλείου Β' ήταν η απόσπαση του κράτους της Ζέτας το 1052.

β) Το 1124 επί Ιωάννη Β' Κομνηνού το Βυζάντιο επεκτείνει ξανά την κυριαρχία του στη Ράσκα και τη Ζέτα.

γ) Το 1160 η βυζαντινή εξουσία επεκτείνεται στην περιοχή της Βοσνίας, το 1163 κατά μήκος των Δαλματικών ακτών και το 1167 και στην Κροατία.

δ) Το 1881 οι νοτιοσλαβικές φυλές επαναστάτησαν και αποτίναξαν τη βυζαντινή κυριαρχία.

Ζ. Βούλγαροι

α) Το Βουλγαρικό Κράτος, που είχε διαλυθεί μετά την κατάληψη της Αχρίδας από τον Βασίλειο Β' το 1018, ιδρύεται ξανά το 1186.

β) Το 1190 οι Βούλγαροι υπέστησαν βαριά ήττα από τους Βυζαντινούς και το κράτος τους κινδύνευσε για μια ακόμη φορά να διαλυθεί.

γ) Το 1194 οι Βούλγαροι νίκησαν το στρατό των Βυζαντινών στην Αρκαδιούπολη.

δ) Η ίδρυση και επέκταση του δεύτερου Βουλγαρικού Κράτους σήμανε το τέλος της βυζαντινής κυριαρχίας στη βόρεια Βαλκανική.

Η. Πετσενέγοι, Σέρβοι, Ούγγροι

α) Από το 1064 Πετσενέγοι και Ούγγροι ερημώνουν την περιοχή του Δούναβη φθάνοντας ως την κεντρική Ελλάδα.

β) Ο αυτοκράτορας Ιωάννης Β' Κομνηνός (1118-1143) βελτίωσε τα οικονομικά του Βυζαντινού Κράτους και το απάλλαξε από τις επιδρομές των Πετσενέγων.

γ) Στα χρόνια της βασιλείας του Αλέξιου Β' Κομνηνού (1180-1183) ο Σέρβος ηγεμόνας Στέφανος Νεμάνια έκανε ανεξάρτητη τη Σερβία.

δ) Το 1183 Σέρβοι και Ούγγροι εισβάλλουν στο Βυζάντιο και καταστρέφουν το Βελιγράδι, τη Ναϊσσό, τη Σόφια, ενώ το 1184 κατεβαίνουν νοτιότερα.

Θ. Σταυροφορίες

α) Οι Σταυροφορίες ήταν ένοπλες εκστρατείες του χριστιανικού κόσμου κατά των Οθωμανών Τούρκων που είχαν καταλάβει τους Αγίους Τόπους και κινούνταν χωρίς αντίσταση ως τις ανατολικές ακτές της Μικράς Ασίας.

β) Άφησαν να διαφανούν τα οικονομικά συμφέροντα των ναυτικών ιταλικών πόλεων, οι φιλοδοξίες των ιπποτών για φέουδα και οι βλέψεις των δυτικών για τα εδάφη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

γ) Η Δ' Σταυροφορία, ιδέα του Πάπα Ιννοκέντιου Γ' να ανακτήσουν την Ιερουσαλήμ από τους μουσουλμάνους της Αιγύπτου, έγινε τελικά όργανο των συμφερόντων της Βενετίας και στράφηκε κατά της ίδιας της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

δ) Οι καταστροφές που προκάλεσαν οι σταυροφόροι στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία σύντομα αποκαταστάθηκαν.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3

10 λεπτά

Να παρατηρήσεις προσεκτικά στο χάρτη την έκταση της βυζαντινής κυριαρχίας την εποχή του τέλους της Μακεδονικής δυναστείας (1056) και να τη συγκρίνεις με την έκτασή της πριν και μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους. Τι παρατηρείς ως προς τις εδαφικές διαφοροποιήσεις που έχουν συντελεστεί στο χώρο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας έως τις αρχές του 13ου αιώνα;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

***

2

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΣΕΛΤΖΟΥΚΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1

10 λεπτά

Όπως γνωρίζεις οι Σελτζούκοι Τούρκοι εμφανίζονται στο ιστορικό προσκήνιο από τα τέλη του 10ου αιώνα με αρχική κοιτίδα το σημερινό Τουρκεστάν. Τον επόμενο αιώνα άρχισαν να εξαπλώνονται στη περιοχή του Ιράν. Την περίοδο 1048-1053 λαμβάνουν χώρα οι πρώτες συγκρούσεις μεταξύ Βυζαντινών και Σελτζούκων. Κάνε μια γρήγορη ανίχνευση του κειμένου και του χάρτη από την εποχή των πρώτων συγκρούσεων ως την εποχή της μεγάλης ακμής των Σελτζούκων, οπότε η επικράτεια που ελέγχουν αγγίζει τα μέγιστα όριά της, και επισήμανε τις σχετικές αναφορές.

1) Ποιος Βυζαντινός αυτοκράτορας επιχείρησε εκστρατεία κατά των Σελτζούκων Τούρκων το 1071 προκειμένου να θέσει τέλος στις εισβολές τους σε βυζαντινά εδάφη;

(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

- α) Ο Αλέξιος Α' Κομνηνός
- β) Ο Μανουήλ Α' Κομνηνός
- γ) Ο Ρωμανός Δ' Διογένης

*

2) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της μάχης στο Ματζικέρτ το 1071;

.....

.....

.....

*

3) Ποιες ήταν οι συνέπειες της μάχης στο Ματζικέρτ για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2

5 λεπτά

Μετά τη μάχη στο Ματζικέρτ συνεχίστηκαν οι πόλεμοι με τους Σελτζούκους. Να παρατηρήσεις στο χάρτη την εξάπλωση της δύναμης των Σελτζούκων στη Μικρά Ασία μετά το 1071.

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3

30 λεπτά

1) Κατά την Α' Σταυροφορία (1096) ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α' Κομνηνός (1081-1118) είχε συμφωνήσει με τους σταυροφόρους για την απόδοση στο Βυζάντιο κάθε περιοχής που θα ανακτούσαν από τους Σελτζούκους. Να παρατηρήσεις στο χάρτη ποια εδάφη κατάφερε να προσαρτήσει το Βυζάντιο με βάση αυτή τη συμφωνία;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

*

2) Πότε και πού πραγματοποιήθηκε η δεύτερη σημαντική αναμέτρηση των Βυζαντινών με τους Σελτζούκους και ποιος βυζαντινός αυτοκράτορας επιχείρησε αυτήν την αναμέτρηση;

.....

.....

.....

.....

*

3) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα και η σημασία της για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

*

4) Οι Σελτζούκοι μετά την εποχή της μεγάλης ακμής τους, από το 1092 κ.ε., περιέπεσαν σε εμφυλίους πολέμους και διασπάστηκαν σε σουλτανάτα και εμιράτα. Από αυτά ποιο ήταν το πιο επικίνδυνο για το Βυζάντιο;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

***

3

ΟΙ ΝΟΡΜΑΝΔΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ
ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ1 ώρα

Όπως γνωρίζεις, οι Νορμανδοί με αφετηρία τη Σκανδιναβία εμφανίστηκαν στη Μεσόγειο ως πειρατές από τον 8ο αιώνα. Από το 10ο ως τον 11ο αιώνα μετανάστευσαν νοτιότερα και εντάχθηκαν στο μισθοφορικό στρατό των Βυζαντινών. Το 1071 κατέλαβαν το Μπάρι και πέρασαν στη Σικελία, όπου ίδρυσαν ιταλικό κράτος με έδρα το Παλέρμο. Αποτέλεσαν επικίνδυνο εχθρό για το Βυζάντιο.

Εντόπισε στο χάρτη την εγκατάσταση και επέκταση των Νορμανδών στη νότια Ιταλία και στη Σικελία και παρακολούθησε τις επιδρομές τους σε βυζαντινά εδάφη ως την κατάρρευση του νορμανδικού κράτους της Ιταλίας. Κάνε μια γρήγορη ανίχνευση του κειμένου κατά την περίοδο 1047-1201 και επισήμανε τις αναφορές στους Νορμανδούς.

.....

.....

.....

.....

1) Από το 1047 οι Νορμανδοί ιππότες και μισθοφόροι του βυζαντινού στρατού εγκαθίστανται σε εδάφη-φέουδα που κέρδισαν, ως έπαθλα:

(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

- α) στην περιοχή του Δυρραχίου
- β) στην περιοχή της νότιας Ιταλίας
- γ) στην περιοχή γύρω από το Λάτιο

*

2) Με την κατάληψη του Μπάρι το 1071 από τους Νορμανδούς:
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) οι Νορμανδοί επεκτείνουν τις κτήσεις τους στη νότια Ιταλία και Σικελία και αποφασίζουν να περάσουν στην Τυνησία

β) οι Νορμανδοί καταλύουν το Παπικό Κράτος στην περιοχή του Λατίου και επιτίθενται κατά της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας

γ) πέφτει και η τελευταία κτήση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στην Ιταλία και ο Ροβέρτος Γυϊσκάρδος σχεδιάζει να εισβάλει στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία

*

3) Εντόπισε στο χάρτη ποιες εδαφικές ανακατατάξεις επέφερε η πρώτη νορμανδική επιδρομή (1081-1085) στο βαλκανικό χώρο.

.....

.....

.....

.....

.....

*

4) Η τρίτη επιδρομή των Νορμανδών κατά της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο 1147-1149. Ποιες ήταν οι επιπτώσεις της;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

*

5) Η τέταρτη επιδρομή των Νορμανδών στα βυζαντινά εδάφη το 1185 επέφερε σημαντικό πλήγμα και εσωτερικές αλλαγές στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, διότι:
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) οι Νορμανδοί κατέλαβαν το Δυρράχιο και παράλληλα οι νοτιοσλαβικές φυλές κήρυξαν την ανεξαρτησία τους από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία

β) οι Νορμανδοί κατέλαβαν και λεηλάτησαν τη Θεσσαλονίκη· συνακόλουθη ήταν η πτώση της δυναστείας των Κομνηνών

γ) οι Νορμανδοί κατέλαβαν την ίδια την Κωνσταντινούπολη και οι καταστροφές που επέφεραν ξεσήκωσαν λαϊκή εξέγερση κατά της δυναστείας των Κομνηνών

*

6) Οι νορμανδικές επιδρομές συνολικά:
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) οδήγησαν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία σε αποσύνθεση.

β) ταλαιπώρησαν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία σε μια εποχή κρίσιμη, μετά την απώλεια τόσο των ανατολικών επαρχιών όσο και των δυτικών της κτήσεις.

γ) οδήγησαν στην απώλεια των ιταλικών κτήσεων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στις περιοχές Απουλίας, Καλαβρίας και Σικελίας.

*

7) Με βάση τους χάρτες να συγκρίνεις την ήττα των Βυζαντινών στο Ματζικέρτ από τους Σελτζούκους με την κατάληψη του Μπάρι από τους Νορμανδούς τον ίδιο χρόνο. Τι παρατηρείς ως προς τις εδαφικές ανακατατάξεις στα ανατολικά και δυτικά όρια του Βυζαντινού Κράτους;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

***

4

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1 ώρα

Όπως γνωρίζεις, οι Σταυροφορίες πραγματοποιήθηκαν από τον 11ο έως τον 13ο αιώνα. Κάνε μία γρήγορη ανίχνευση του κειμένου στους αιώνες αυτούς και επισημάνε τις "Σταυροφορίες".

1) Πόσες είναι οι Σταυροφορίες και ανάμεσα σε ποια χρονική περίοδο πραγματοποιούνται; Υπογράμμισε τη σωστή απάντηση.

α) είναι 3 και πραγματοποιούνται μεταξύ 1096 και 1204

β) είναι 2 και πραγματοποιούνται μεταξύ 1071 και 1261

γ) είναι 4 και πραγματοποιούνται μεταξύ 1096 και 1204

*

2) α) Εντόπισε στο χάρτη ποια ήταν τα αποτελέσματα της πρώτης σταυροφορίας όσον αφορά στις εδαφικές ανακατατάξεις.

.....

.....

.....

.....

.....

β) Σύγκρινε την πρώτη και την τελευταία σταυροφορία με βάση τους χάρτες. Ποια διαφορά διακρίνεις μεταξύ των δύο σταυροφοριών σε ό,τι αφορά στην κατάληξή τους;

.....

.....

.....

.....

.....

*

3) Ποιος ήταν ο Βυζαντινός Αυτοκράτορας κατά την πρώτη Σταυροφορία; Υπογράμμισε τη σωστή απάντηση.

- α . Βασίλειος Β' Βουλγαροκτόνος
- β . Ρωμανός Δ' ο Διογένης
- γ. Αλέξιος Α' Κομνηνός

*

4) Ποιο ήταν το σημαντικότερο γεγονός της Δ' Σταυροφορίας; Υπογράμμισε τη σωστή απάντηση.

- α. Κατάληψη της Ιερουσαλήμ
- β. Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως
- γ. Το σχίσμα της χριστιανικής εκκλησίας.

*

5) Ποια κράτη δημιουργούνται μετά την άλωση του 1204 στο χώρο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας;

.....

.....

.....

.....

.....

*

6) Να συνδέσετε τα παρακάτω ιστορικά πρόσωπα με γεγονότα των Σταυροφοριών, συνθέτοντας ένα σύντομο κατατοπιστικό κείμενο:

Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος
Αλέξιος και Δαβίδ Κομνηνός
Πάπας Ιννοκέντιος
Δόγης Δάνδολος

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

***

5

Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΑΣ
ΣΤΗ ΔΥΣΗΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ1 ώρα

Γνωρίζεις ότι η φεουδαρχία εμφανίστηκε στη δυτική Ευρώπη κατά τον 9ο αιώνα και εδραιώθηκε με τη συνθήκη του Βερντέν το 843 και το διαμελισμό του κράτους του Καρόλου του Μεγάλου. Έτσι κλείνει μια εποχή εμφυλίων πολέμων μεταξύ των διαδόχων του. Το 10ο αιώνα το φεουδαρχικό σύστημα γνωρίζει τη μέγιστη ακμή του (χαρακτηριστικά παραδείγματα φεουδαρχικών κρατών είναι η Γαλλία και η Γερμανία). Ωστόσο στα μέσα του 11ου αιώνα η φεουδαρχία αρχίζει να παρακμάζει.

α) Επισήμανε με τη βοήθεια του χάρτη τα φεουδαρχικά κράτη που είναι ήδη διαμορφωμένα στις αρχές του 11ου αιώνα στη δυτική Ευρώπη.

β) Παρατήρησε επίσης τα πρώτα ανεξάρτητα αστικά κέντρα που αναπτύσσονται ήδη από το πρώτο μισό του 11ου αιώνα σε παραλιακές περιοχές της ιταλικής χερσονήσου (χαρακτηριστικά παραδείγματα αστικών ιταλικών κέντρων είναι η Βενετία και η Γένοβα ή Γένουα).

*

1) Η διαμόρφωση και ανάπτυξη ημιανεξάρτητων και ανεξάρτητων αστικών κέντρων στη δυτική Ευρώπη και η παρακμή της φεουδαρχίας οδήγησαν:
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

- α. στην περαιτέρω διάσπαση του δυτικού κόσμου σε ανεξάρτητες ηγεμονίες
- β. στη διαμόρφωση εθνικών μοναρχιών με ισχυρή κεντρική εξουσία
- γ. στην αύξηση της δύναμης της παπικής Εκκλησίας

*

2) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της κατάκτησης της Αγγλίας από τους Νορμανδούς το 1066;

.....

.....

*

3) Η "έριδα της περιβολής", που άρχισε το 1076 ανάμεσα στον Πάπα της Ρώμης Γρηγόριο Ζ' και το Γερμανό αυτοκράτορα Ερρίκο Δ', έληξε το 1122 με τη συμφωνία της Βορμς σύμφωνα με την οποία:

(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) ο Πάπας θα μπορούσε στο εξής να επεμβαίνει στα πολιτικά πράγματα των δυτικών κρατών.

β) ο αυτοκράτορας της "Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας" αναγνώριζε στον Πάπα το δικαίωμα να απονέμει τα εκκλησιαστικά αξιώματα.

γ) ο Γερμανός Αυτοκράτορας θα αποφάσιζε από κοινού με τον Πάπα για την απονομή των εκκλησιαστικών αξιωμάτων.

*

4) Α) Οι Γερμανοί αυτοκράτορες της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας αύξησαν υπερβολικά τη δύναμή τους το 1194, όταν:

(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) Στη μεγάλη διαμάχη που ξέσπασε μεταξύ Γουέλφων, οπαδών του Πάπα, και Γιβελίνων, οπαδών του Αυτοκράτορα, υπερίσχυσαν οι Γιβελίνοι.

β) Συμμάχησαν με τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και από κοινού αφάνισαν το Νορμανδικό Κράτος της Ιταλίας που ταλαιπωρούσε και τη Βυζαντινή και την Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

γ) Η γερμανική δυναστεία των Χοενστάουφεν κληρονόμησε το Νορμανδικό Κράτος της Ιταλίας.

Β) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της μεγάλης αύξησης της εξουσίας των Γερμανών Αυτοκρατόρων το 1194;

5) Τι ήταν η Magna Carta;

6) Η μεταφορά της παπικής έδρας στη γαλλική πόλη Αβινιόν το 1309:
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) αποφασίστηκε από τον Επίσκοπο της Ρώμης, για να μπορεί να ασκεί αποτελεσματικότερα την κοσμική εξουσία του πάνω στους ηγεμόνες των δυτικών κρατών.

β) επιβλήθηκε από τους Γάλλους, γιατί ο Πάπας Βονιφάτιος Η' είχε αφορίσει τον Φίλιππο Δ' τον Ωραίο, έτσι τέθηκε υπό τον έλεγχο των Γάλλων.

γ) αποφασίστηκε συναινετικά από τον Επίσκοπο της Ρώμης Βονιφάτιο Η' και τον Φίλιππο Δ' τον Ωραίο, για να ασκούν από κοινού την εξουσία στους Γάλλους υπηκόους.

7) Ο εκατονταετής πόλεμος (1337-1453) ξέσπασε ανάμεσα:
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) στην Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και την Παπική Εκκλησία

β) στην Αγγλία και τη Γαλλία

γ) στην Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και τις ανεξάρτητες δημοκρατίες της Ιταλίας

8) Να συνδέσετε τα παρακάτω ιστορικά πρόσωπα με γεγονότα στη μεσαιωνική Ευρώπη, συνθέτοντας ένα σύντομο κατατοπιστικό κείμενο:

Πάπας Γρηγόριος Ζ΄
Ερρίκος Δ΄
Ιωάννης ο Ακτήμονας
Ιωάννα της Λωρραίνης
Ιννοκέντιος Γ΄

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

***

6

**ΟΙ ΕΔΑΦΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ
ΣΤΟΝ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΧΩΡΟ
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΟ 1204 ΕΩΣ ΤΟ 1453**

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1**20 λεπτά**

Πριν από την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους τον Απρίλιο του 1204 ισχυροί τοπικοί άρχοντες και μεγαλογαιοκτήμονες είχαν ήδη ιδρύσει ανεξάρτητα κρατίδια γύρω από σημαντικά αστικά κέντρα, στη Μικρά Ασία (Φιλαδέλφεια, κοιλάδα Μαιάνδρου, Αμισό, αυτοκρατορία Τραπεζούντας στις ΝΑ ακτές του Ευξείνου Πόντου), στη Ρόδο και στον ελλαδικό χώρο (περιοχή Ναυπλίου-Αργους-Κορίνθου, περιοχή Λακεδαιμόνος), είχαν ξεφύγει από τον έλεγχο της κυβέρνησης της Κωνσταντινούπολης και είχαν επιφέρει εξασθένηση της κεντρικής εξουσίας. Όπως γνωρίζεις, μετά την άλωση ακολούθησε η διανομή των υπόλοιπων βυζαντινών εδαφών, που δεν είχαν ανεξαρτοποιηθεί, με βάση συνθήκη (Partitio Romaniae) που είχε ήδη υπογραφεί από τους Σταυροφόρους. Η διάσπαση των ελληνικών δυνάμεων πριν την άλωση, σε συνδυασμό με τις καταστροφές που προκάλεσαν οι Σταυροφορίες και η λατινική κατάκτηση, έκαναν το Βυζαντινό Κράτος ευάλωτο, εύκολη λεία για τους Τούρκους που επωφθαλμιούσαν τις αδύναμες επαρχίες στην Ανατολή. Κατακερματισμένο και αποδυναμωμένο, εκτεθειμένο σε κινδύνους από όλα τα μέτωπα, αγωνίζεται να επιβιώσει· θα οδηγηθεί, ωστόσο, σταδιακά στην πλήρη διάλυση.

Με τη βοήθεια του χάρτη και παράλληλη ανίχνευση του κειμένου:

α) Επισήμανε ποιοι διεκδίκησαν και κέρδισαν εδάφη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μετά την Άλωση του 1204. Ποια λατινικά κράτη ιδρύθηκαν αμέσως μετά το διαμελισμό και ποιες περιοχές ανήκαν στην επικράτειά τους;

.....

.....

.....

.....

.....

β) Να εντοπίσεις και στη συνέχεια να καταγράψεις τις ναυτικές και εμπορικές βάσεις, τον έλεγχο των οποίων εξασφάλισε η Δημοκρατία της Βενετίας αμέσως μετά την Άλωση της Πόλης το 1204. Τι παρατηρείς ως προς την έκταση και τη σημασία των θέσεων που επέλεξε;

γ) Ποια ελληνικά κράτη δημιουργήθηκαν μετά το διαμελισμό της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας; Ποιες περιοχές περιλάμβαναν αρχικά στα όριά τους και ποια ήταν η εδαφική τους εξέλιξη; Ποιοι ήταν οι ιδρυτές τους;

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2

Προαιρετική

Να παρατηρήσετε προσεκτικά το χάρτη και να ταυτίσετε τα παρακάτω ονόματα με γεωγραφικές επικράτειες, με οδηγό τα δεδομένα χρονολογικά όρια βασιλείας. Να παρακολουθήσετε και να αξιολογήσετε την εξέλιξη των ορίων επικρατείας τους, όταν αυτή παρατηρείται:

Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος (1261-1282)

Κωνσταντίνος ΙΑ' Παλαιολόγος (1448-1453)

.....

.....

.....

.....

.....

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3

10 λεπτά

Στηριζόμενοι στις ιστορικές σας γνώσεις και με τη βοήθεια του χάρτη να απαντήσετε με συντομία στις παρακάτω ερωτήσεις:

Καταλανική Εταιρεία (14ος αιώνας):

α) Ποιος ήταν ο αρχικός της ρόλος;

.....

.....

.....

.....

β) Ποια η δράση της μετά το θάνατο του αρχηγού της, Ρογήρου de Flor το 1305;

.....

.....

.....

.....

.....

Οθωμανοί Τούρκοι (14ος αιώνας):

α) Πότε αρχίζει η περίοδος της μόνιμης εγκατάστασής τους στην Ευρώπη;

.....

.....

.....

.....

β) Ποιο θεωρείται το κορυφαίο γεγονός για την ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας κατά τη διάρκεια της τουρκικής προέλασης στα Βαλκάνια;

.....

.....

.....

.....

.....

***

7 Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΑΛΑΜΠΗ ΚΑΙ Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ (1261-1453)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1

30 λεπτά

Το κράτος της Νίκαιας ήταν εκείνο που πραγματοποίησε τελικά την παλινόρθωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Στις 25 Ιουλίου 1261 με την ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης από το στρατηγό Αλέξιο Στρατηγόπουλο σήμανε το τέλος της Λατινικής Αυτοκρατορίας. Με την άνοδο του Μιχαήλ Η' στο θρόνο στις 15 Αυγούστου εγκαθιδρύεται η τελευταία και πιο μακρόχρονη δυναστεία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η δυναστεία των Παλαιολόγων, ελληνικής καταγωγής από τη Νίκαια.

1) Να τοποθετήσεις στη σωστή χρονολογική σειρά τα παρακάτω ονόματα των Βυζαντινών αυτοκρατόρων της δυναστείας των Παλαιολόγων ανάλογα με την περίοδο βασιλείας τους.

Κωνσταντίνος ΙΑ' Παλαιολόγος
 Ανδρόνικος Β' Παλαιολόγος
 Ιωάννης Ε' Παλαιολόγος
 Μανουήλ Β' Παλαιολόγος
 Ιωάννης Η' Παλαιολόγος
 Ανδρόνικος Γ' Παλαιολόγος
 Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) Ο Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος (1261-1282) σε σύντομο χρονικό διάστημα από την άνοδό του στο θρόνο της Κωνσταντινούπολης κατάφερε και:

(Να βάλεις σε κύκλο τα γράμματα που αντιστοιχούν σε σωστές απαντήσεις)

α) Κατέλαβε τα φρούρια της Μονεμβασίας, του Μυστρά και της Μάνης και ίδρυσε ανεξάρτητο κρατίδιο στην περιοχή με έδρα το Μυστρά και δεσπότη το δευτερότοκο γιο του εκάστοτε Βυζαντινού αυτοκράτορα.

β) Ανέκοψε την επεκτατική πορεία του Καρόλου Ανδεγαυού, βασιλιά της Νεάπολης και της Σικελίας, ο οποίος από το 1267 ως το 1278 καταλαμβάνει διαδοχικά την Κέρκυρα, την περιοχή του Δυρραχίου, την Κεφαλονιά, τη Ζάκυνθο, το Μοριά, την Αθήνα, ύστερα από επίθεση και πολιορκία των στρατευμάτων του στις Νέες Πάτρες (Υπάτη) και στο Βεράτιο.

γ) Επιτέλους έθεσε τέλος στη συνεχή διάσπαση του Βυζαντινού κράτους σε μικρές ανεξάρτητες περιφέρειες, πόλεις ή κάστρα, που διοικούνταν από τοπικούς στρατιωτικούς διοικητές και υπήγαγε όλες τις κεντρόφυγες δυνάμεις κάτω από την ισχυρή συγκεντρωτική εξουσία της Κων/πολης.

δ) Εξασφάλισε ειρήνη στα Βαλκάνια υπογράφοντας συμφωνία με τους Βουλγάρους και θέτοντας την Εκκλησία της Βουλγαρίας και της Σερβίας υπό την πνευματική δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

3) Την περίοδο που ήταν αυτοκράτορας ο Ανδρόνικος Β' Παλαιολόγος (1282-1328):

(Να βάλεις σε κύκλο τα γράμματα που αντιστοιχούν σε σωστές απαντήσεις)

α) Οξύνθηκαν τα κοινωνικά προβλήματα στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας με τους βαρείς φόρους που επιβλήθηκαν με σκοπό την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων του κράτους αλλά και λόγω της υποχωρητικότητας της κυβέρνησης στις απαιτήσεις της αριστοκρατίας.

β) Το Βυζάντιο βρέθηκε αντιμέτωπο με τους Ισπανούς μισθοφόρους της Καταλανικής Εταιρείας που το 1305 άρχισαν να λεηλατούν τον ελλαδικό χώρο μετακινούμενοι από την Κωνσταντινούπολη ως την Αθήνα.

γ) Κέρδισε νέα εδάφη στη Μικρά Ασία και κατάφερε να καταλύσει το Οθωμανικό Κράτος το 1326 εν τη γενέσει του.

δ) Το 1318 προσάρτησε στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία τα κράτη της Ηπείρου και της Θεσσαλίας.

4) Ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος Γ' Παλαιολόγος (1328-1341) είχε να αντιμετωπίσει, όσον αφορά τους εχθρούς του Βυζαντινού Κράτους:

(Να βάλεις σε κύκλο τα γράμματα που αντιστοιχούν σε σωστές απαντήσεις)

α) Τους Οθωμανούς Τούρκους, οι οποίοι σύντομα ολοκλήρωσαν την κατάκτηση της Μικράς Ασίας.

β) Τη Σερβία η δύναμη της οποίας επί Στεφάνου Δουσάν έφτασε στο απόγειο της ακμής της και κατέλαβε βυζαντινά εδάφη απειλώντας να κατακτήσει την ίδια τη Θεσσαλονίκη.

γ) Το βασίλειο της Νεάπολης.

δ) Τους Βενετούς που ζητούσαν να αυξήσουν τις κτήσεις τους.

*

5) Ποια είναι κατά τη γνώμη σου η κυριότερη αιτία της αρχής της καθοδικής πορείας του Βυζαντινού κράτους μετά την πρόσκαιρη ανάκτηση του παλαιού μεγαλείου του το 1261;

.....

.....

.....

.....

.....

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2

20 λεπτά

α) Παρακολούθησε την επέκταση των Οθωμανών στα χρόνια βασιλείας του Ιωάννη Ε' Παλαιολόγου (1341-1391) και του Μανουήλ Β' Παλαιολόγου (1391-1425). Τι παρατηρείς;

.....

.....

.....

.....

β) Παρακολούθησε την τύχη της Σερβικής αυτοκρατορίας κατά την εν λόγω εποχή.

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3

10 λεπτά

Κατά το 15ο αιώνα ο Μυστράς γνωρίζει μεγάλη πνευματική ανάταση και μάλιστα σημειώνει σημαντικές επιτυχίες στο στρατιωτικό τομέα σε μια προσπάθεια απελευθέρωσης των ελληνικών εδαφών. Παρακολούθησε στο χάρτη την επέκταση των εδαφών του Δεσποτάτου του Μυστρά από το 1430 ως την επίθεση των Τούρκων και την υπαγωγή του το 1446 σε φορολογική υποτέλεια.

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4

15 λεπτά

1) Παρατήρησε στο χάρτη ποιες περιοχές διοικούσε ο Ιωάννης Η' Παλαιολόγος από το 1425, που ανήλθε στο βυζαντινό θρόνο, έως το 1448.

.....

.....

*

2) Στα 1423 η Θεσσαλονίκη τελούσε υπό ανεξάρτητη διοίκηση με διοικητή τον Ανδρόνικο Παλαιολόγο. Παρακολούθησε στο χάρτη την τύχη της πόλης έως την τελική της πτώση στα χέρια των Οθωμανών το 1430.

*

3) Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς, ποια εδάφη παραμένουν ακόμα στην κυριαρχία των Βυζαντινών;

.....

.....

.....

***

8

Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΕΛΑΣΗ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΕΩΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1

25 λεπτά

1) Το ανεξάρτητο Οθωμανικό Κράτος με έδρα την Προύσα ιδρύθηκε το 1326 από τον:

(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

- α) Ερτογρούλ
- β) Οσμάν ή Οθμάν
- γ) Βαγιαζήτ Α΄

*

2) Μετά την ίδρυση του Κράτους τους οι γαζήδες του σουλτάνου επιδίδονται σε επιδρομές κατά των "απίστων" βλέποντας με απληστία και το Βυζάντιο.

Εντόπισε στο χάρτη πότε ολοκληρώνεται η κατάκτηση των ασιατικών περιοχών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τους Οθωμανούς Τούρκους.

.....

.....

*

3) Με ποιο τρόπο οι Οθωμανοί εισχώρησαν στην ευρωπαϊκή ήπειρο;
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) Λόγω των επεκτατικών τους διαθέσεων οι Οθωμανοί άδραξαν την ευκαιρία, όταν ξέσπασαν εμφύλιες διαμάχες στο Βυζάντιο κατά το 14ο αιώνα και διαπεραιώθηκαν στη Θράκη. Το 1354 όμως, και αφού είχαν ολοκληρώσει την κατάκτηση των ασιατικών εδαφών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, κατέλαβαν την Καλλίπολη για λογαριασμό τους.

β) Οι Οθωμανοί από την ίδρυση του ανεξάρτητου Οθωμανικού Κράτους επιδόθηκαν σε επιδρομές κατά των "απίστων". Το 1354 ο στόχος τους ήταν το χριστιανικό Βυζάντιο και έτσι κατέλαβαν την Καλλίπολη. Τα κίνητρά τους ήταν θρησκευτικά.

γ) Οι Οθωμανοί αρέσκονταν να ταξιδεύουν στην ευρωπαϊκή ήπειρο και ιδιαίτερα να περιηγούνται τα βυζαντινά εδάφη. Σύντομα οι περιοδικές αυτές επισκέψεις έλαβαν τη μορφή της μόνιμης εγκατάστασης.

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2

1 ώρα και 10 λεπτά

1) Μετά την κατάληψη της Καλλίπολης από τους Οθωμανούς το 1354, οι πόλεις της Θράκης εξασθενημένες από τους εμφυλίους πολέμους και, αδυνατώντας να αντισταθούν στην τουρκική προέλαση, πέφτουν διαδοχικά στα χέρια των Οθωμανών. Παρακολούθησε στο χάρτη την τουρκική εξάπλωση στην περιοχή της Θράκης.

*

2) Τοποθέτησε στη σωστή χρονολογική σειρά τα παρακάτω ονόματα Οθωμανών ηγετών.

Σουλεϊμάν
Οσμάν ή Οθμάν
Ερτογρούλ
Μουράτ Β'
Μεχμέτ Β' (Μωάμεθ ο Πορθητής)
Βαγιαζήτ Α'
Μουράτ Α'
Μεχμέτ Α'

.....

.....

.....

.....

*

Κατά την προέλασή τους στην ευρωπαϊκή χερσόνησο οι Οθωμανοί σημειώνουν σημαντικές νίκες, που τους ανοίγουν το δρόμο για την κατάκτηση των Βαλκανίων. Την εποχή αυτή οι βαλκανικές χώρες δεν είναι σε θέση να αντιτάξουν αξιόλογη αντίσταση. Η Σερβική Αυτοκρατορία μετά το θάνατο του Στέφανου Δουσάν το 1355 βρίσκεται υπό διάλυση, ενώ η Βουλγαρία κατακερματισμένη αντιμετωπίζει οικονομική κρίση και εσωτερικές θρησκευτικές έριδες.

3) Ποιοι έλαβαν μέρος στη μάχη του Έβρου το 1371;
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) Οι Οθωμανοί με αρχηγό τον Μουράτ Α' επιτέθηκαν στους Σέρβους και στους Βουλγάρους.

β) Οι Σέρβοι με αρχηγό τον δεσπότη των Σερρών Ugljesa και οι Βούλγαροι επιτέθηκαν κατά των Οθωμανών του Μουράτ Α' σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια να σταματήσουν την προέλαση των Οθωμανών στα Βαλκάνια.

γ) Οι Οθωμανοί επιτέθηκαν κατά των Βυζαντινών, καθώς μετά την κατάληψη της Θράκης στόχευαν και στην κατάκτηση των μακεδονικών εδαφών.

*

4) Ποιο το αποτέλεσμα της νίκης των Οθωμανών στον Έβρο;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

*

5) Ποιοι έλαβαν μέρος στη μάχη στο Κοσσυφοπέδιο το 1389;
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) Τα στρατεύματα του Ιωάννη Ε' Παλαιολόγου αντιμετώπισαν τα στρατεύματα του Μουράτ Α'.

β) Ο ηγεμόνας των Σέρβων Λάζαρος μαζί με Σέρβους, Κροάτες, Βόσνιους, Πολωνούς και Ούγγρους αντιμετώπισε τα τουρκικά στρατεύματα του Μουράτ Α'.

γ) Τα στρατεύματα του Μουράτ Α' επιτέθηκαν κατά των Σέρβων με σκοπό να κυριεύσουν τη Σερβία και τη Βουλγαρία.

*

6) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της μάχης στο Κοσσυφοπέδιο το 1389;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

*

7) Ποιοι έλαβαν μέρος στη μάχη της Άγκυρας το 1402;
(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) Οι Βυζαντινοί αντιμετώπισαν τα στρατεύματα του σουλτάνου Βαγιαζήτ και τα κατατρόπωσαν. Ο ίδιος ο Βαγιαζήτ αιχμαλωτίστηκε.

β) Οι Βυζαντινοί αντιμετώπισαν τα μογγολικά στρατεύματα του Τιμούρ-Λαν ή Ταμερλάνου που επέκτειναν αδιάκοπα την κυριαρχία τους στα ασιατικά εδάφη και απειλούσαν τώρα και τα ευρωπαϊκά.

γ) Ο Οθωμανός σουλτάνος Βαγιαζήτ αντιμετώπισε το στρατό του Τιμούρ-Λαν ή Ταμερλάνου, ηττήθηκε και αιχμαλωτίστηκε.

*

8) Ποια η σημασία του αποτελέσματος της μάχης στην Άγκυρας για τους Βυζαντινούς;

---

*

9) Να ταυτίσεις τις παρακάτω χρονολογίες με ιστορικά γεγονότα που σχετίζονται με την επέκταση των Οθωμανών στα ελληνικά εδάφη.

1393
1397
1430
1446
1453

---

*

10) Ποιος ήταν αυτοκράτορας στην Κωνσταντινούπολη, όταν τα στρατεύματα του Μεχμέτ Β' (Μωάμεθ του Πορθητή) εισέβαλαν μέσα στην Κωνσταντινούπολη και την κατέλαβαν;

9

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ
ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ 14ο ΑΙΩΝΑΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ2 ώρες

Σε μια εποχή αδιάκοπης προέλασης των Οθωμανών στη Μικρά Ασία και των Σέρβων στη Μακεδονία το Βυζάντιο δοκιμάζεται από βαθιά πολιτική και κοινωνική κρίση. Εμφύλιοι πόλεμοι ξεσπούν κατά τις δεκαετίες του 1320 και του 1340.

1) Παρατήρησε στο χάρτη την επέκταση των Σέρβων και των Οθωμανών σε βάρος των βυζαντινών εδαφών κατά τη διάρκεια της περιόδου 1320-1350.

*

2) Ποιοι πρωταγωνίστησαν στις εμφύλιες διαμάχες της δεκαετίας του 1320; (Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) Ο νεαρός Ανδρόνικος Γ' Παλαιολόγος και ο γηραιός αυτοκράτορας Ανδρόνικος Β' Παλαιολόγος.

β) Η παράταξη των Ζηλωτών της Θεσσαλονίκης και οι Ησυχαστές.

γ) Ο μοναχός Γρηγόριος Παλαμάς και ο μοναχός Βαρλαάμ Καλαβρός.

*

3) Οι εμφύλιοι πόλεμοι της δεκαετίας του 1320 ανέδειξαν τελικά νικητή: (Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) Το γηραιό Ανδρόνικο Β' Παλαιολόγο, που εξέφραζε πιο συντηρητικές απόψεις και εφάρμοζε πολιτική λιτότητας, για να αρθεί το οικονομικό αδιέξοδο στο οποίο βρισκόταν το Βυζαντινό Κράτος.

β) Τη νέα γενιά που εκπροσωπούσαν από το νεαρό Ανδρόνικο Γ' Παλαιολόγο και τον Ιωάννη Στ' Καντακουζηνό και εξέφραζε τα αιτήματα της καταπιεσμένης φορολογούμενης επαρχίας.

γ) Το Γρηγόριο Παλαμά που αφόρισε τελικά τον αντίζηλό του Βαρλαάμ.

4) Ποια είναι η σημαντικότερη συνέπεια των διαφόρων κινήσεων της δεκαετίας 1320;

(Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) Το Βυζαντινό Κράτος αποδυναμώθηκε οικονομικά σε σημαντικό βαθμό.

β) Το κράτος και η στρατιωτική και ναυτική δύναμη βρέθηκαν κάτω από την οικονομική εξάρτηση των ισχυρών της αυτοκρατορίας.

γ) Δόθηκε ευκαιρία στα νοτιοσλαβικά βασίλεια της Σερβίας και της Βουλγαρίας να εμπλακούν στους εσωτερικούς ανταγωνισμούς του Κράτους.

*

5) Ποια ήταν η πραγματική αιτία των εμφυλίων πολέμων της δεκαετίας του 1340; (Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση)

α) Ήταν μια καθαρά θεολογική έριδα μεταξύ Ησυχαστών, που ήταν οπαδοί του αυστηρού ασκητισμού και των Ζηλωτών, των οποίων οι απόψεις προσέγγιζαν τον καθολικισμό.

β) Ήταν καθαρά πολιτική έριδα που εξέφραζε τον ανταγωνισμό ανάμεσα στην αντιβασιλεία της Κωνσταντινούπολης και τον Ιωάννη Καντακουζηνό, αρχηγό της αριστοκρατίας, με στόχο την κατάληψη του θρόνου.

γ) Πρόκειται για θρησκευτική διαμάχη Ησυχαστών και Ζηλωτών η οποία συνδέθηκε στενά με κοινωνικές και πολιτικές διαμάχες που ταλαιπωρούσαν το Βυζάντιο το 14ο αιώνα και διαίρεσαν την αυτοκρατορία σε δύο εχθρικά στρατόπεδα.

*

6) Ποια πόλη αποτέλεσε επίκεντρο των εμφύλιων συγκρούσεων της δεκαετίας του 1340; Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση.

α) Η Κωνσταντινούπολη, όπου εκδηλώθηκε η ρήξη ανάμεσα στον Ιωάννη Καντακουζηνό και την αντιβασιλεία.

β) Η Θεσσαλονίκη, όπου συνυπήρχε ο άμετρος πλούτος και η οικονομική εξαθλίωση και δρούσε η παράταξη των Ζηλωτών με τη φιλελεύθερη ιδεολογία που εξείκωνε το λαό κατά των "δυνατών".

γ) Η Αδριανούπολη, όπου η τοπική αριστοκρατία με την υπεροπτική της στάση εξερέθιζε τους φτωχούς.

7) Ποια ήταν κατά τη γνώμη σου η σημαντικότερη συνέπεια της εμφύλιας διαμάχης της δεκαετίας του 1340; Να υπογραμμίσεις τη σωστή απάντηση

α) Δόθηκε η ευκαιρία στους Σέρβους και στους Τούρκους, δυο επικίνδυνους εχθρούς του Βυζαντίου, να επέμβουν στα εσωτερικά του κράτους, πράγμα που ανταποκρινόταν στα επεκτατικά τους σχέδια.

β) Το 1347 οι Ζηλωτές στη Θεσσαλονίκη αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν τον Ιωάννη Καντακουζηνό που είχε πια καταλάβει το θρόνο στην Κωνσταντινούπολη και οργάνωσαν Αυτόνομη Πολιτεία που απολάμβανε, για λίγα χρόνια, πλήρη ανεξαρτησία από την κεντρική εξουσία.

γ) Τελικά, στη διαμάχη αυτή υπερίσχυσαν οι "δυνατοί" και ο Ιωάννης Καντακουζηνός· το 1349 κατέλυσαν την Αυτόνομη Πολιτεία της Θεσσαλονίκης, καθώς τη βρήκαν εξαντλημένη και αβοήγητη. Η πόλη έκτοτε παρήκμασε και έχασε την παλιά της αίγλη.

8) Να αντιστοιχίσεις τα στοιχεία της αριστερής στήλης με αυτά της δεξιάς.
(Σε κάθε στοιχείο της αριστερής στήλης αναλογούν περισσότερα από ένα στοιχεία της δεξιάς)

- α. αυστηρή ασκητική ζωή
- β. Ιωάννης Ε' Παλαιολόγος
- γ. Γρηγόριος Παλαμάς
- δ. Ιωάννης Στ' Καντακουζηνός
- ε. Καθολικισμός
- στ. αρχαιολατρία
- ζ. "δυνατοί"
- η. λαϊκές τάξεις
- θ. Βαρλαάμ
- ι. Θεσσαλονίκη

A. Ησυχαστές

B. Ζηλωτές

10

Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ ΣΤΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΑΠΟ ΤΟ 1000 ΕΩΣ ΤΟ 1453

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1

1 ώρα

1) Ποια ήταν η γεωγραφική θέση του πρώτου Βουλγαρικού Κράτους και ποια η τύχη του το 1018, όταν αυτοκράτορας του Βυζαντίου ήταν ο Βασίλειος Β' (976-1025);

---

*

2) Το Βουλγαρικό Κράτος εμφανίζεται ξανά στο ιστορικό προσκήνιο το 1186. Κάτω από ποιες συνθήκες ιδρύθηκε το δεύτερο Βουλγαρικό Κράτος και ποια ήταν αρχικά η γεωγραφική του θέση;

---

3) Παρακολούθησε στο χάρτη και σημείωσε ποιο ήταν το αποτέλεσμα των αναμετρήσεων του δεύτερου Βουλγαρικού Κράτους από την εποχή της ίδρυσής του έως το 1194 και ποια η σημασία του για το Βυζάντιο.

---

4) Ποια ήταν η τύχη του Βουλγαρικού Κράτους από το 1204, όταν στο βουλγαρικό θρόνο βρισκόταν ο τσάρος Ιωαννίτσης ή Καλοϊωάννης (1197-1207), έως τη δολοφονία του το 1207;

---

5) Παρακολούθησε στο χάρτη την επέκταση της κυριαρχίας του Βουλγαρικού Κράτους επί Ασάν Β' (1208-1241) σε βάρος των βυζαντινών εδαφών του Κράτους της Ηπείρου. Τι παρατηρείς;

---

*

6) Ποιοι ανέκοψαν την τελευταία επιθετική πορεία των Βουλγάρων κατά της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας το 1330;

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2

10 λεπτά

Κοιτίδα των Σέρβων ήταν η Ρασκία. Όπως γνωρίζεις, το πρώτο βήμα για την πολιτική ανεξαρτησία των Σέρβων έγινε το 12ο αιώνα, όταν ο Στέφανος Νεμάνια έγινε αρχηγός όλων των Σέρβων με τίτλο που του αναγνώρισε ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Ισαάκιος Β' Άγγελος (1185-1195). Το Σερβικό Κράτος σημείωσε σημαντική ανάπτυξη, όταν ηγεμόνας του ήταν ο Στέφανος Ούρεσης Β' Μιλούτιν (1282-1321), ο οποίος το 1282 κατέλαβε τα Σκόπια επεκτείνοντας τα σύνορα του κράτους του σε βάρος των βυζαντινών εδαφών. Το 1321 τον Μιλούτιν διαδέχεται ο γιος του Ούρος Γ' ή Δεκάνσκι (1321-1331).

Παρακολούθησε στο χάρτη την επέκταση του Σερβικού Κράτους από το 1282 ως το 1331.

***

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3

20 λεπτά

Όπως γνωρίζεις, το Σερβικό Κράτος επί Στεφάνου Δουσάν (1331-1355) έφτασε στο απόγειο της δύναμής του.

1) Παρακολούθησε στο χάρτη την ανάπτυξη της δύναμης του Σερβικού Κράτους σε βάρος των βυζαντινών κτήσεις κατά την εν λόγω περίοδο και κατέγραψε τις παρατηρήσεις σου.

---

*

2) Ποια ήταν η εσωτερική κατάσταση στο Βυζαντινό Κράτος την εποχή που ο Στέφανος Δουσάν ανακηρυσσόταν "Αυτοκράτωρ Ρωμαίων και Σέρβων" και το Σερβικό Κράτος μετά την κατάκτηση της Μακεδονίας συνέχιζε να επεκτείνει την κυριαρχία του στα εδάφη της Ηπείρου και της Θεσσαλίας;

***